

Napad Nemcev na Loško četo 29. oktobra 1942 pri Sv. Ožboltu

Iz članka Nika Kavčiča »Ustanovitev, razvoj in akcije Loške čete v letu 1942«, objavljenega v Loških razgledih št. 2/55, je razvidno, da se je Cankarjev bataljon po znameniti dražgoški bitki 14. januarja 1942 razdelil na Kališki planini na Jeseniško, Kamniško, Selško, Loško in Poljansko četo. Loški četi, ki je štela 20 borcev, od tega 14 Ločanov, je bil dodeljen za komandirja Jaka Bernard (kasneje razglašen za narodnega heroja) iz Koritnega pri Bledu, za komisarja pa Anton Demšar, prvoborec iz Škofje Loke. Nemci so ju obkolili na Oblakovi domačiji na Stirpniku 8. februarja 1942. V spopadu je bil Demšar ubit, ranjeni Jaka Bernard pa si je sam vzel življenje, da ne bi prišel živ v roke sovražniku.

Pogled na področje Tomažkovega, kjer so bili borci Loške čete napadeni

Janko Bernik

Toneta Curka in Janka Bernika ter ustne izjave Ivana Gabra in Pavla Koširja, ki jih objavljam v skrajšani obliki. (Celotno gradivo o tem dogodku sem dal v hrambo Loškemu muzeju.)

Kurir Loške čete, Janko Bernik-Bohun, prvoborec iz Škofje Loke, je o tem dogodku izjavil, oziroma zapisal v svojih spominih:

«Nekako 22. oktobra 1942 se je naša četa, ki je taborila v gozdu pod kmetijo »Kartel« pri Sv. Ožboltu, preselila v taborišče, kjer je taborila spomladi, in to v kostanjovo gmajno v bližini kmetije »Podbreznik« pri Sv. Andreju. Vsak dan smo imeli politična predavanja. Žirljenje pod šotori je bilo še kar znosno. Nekega večera, ko sem legel k počitku, sem zunaj zaslišal rahle korake več ljudi. Zaradi utrujenosti se nisem prepričal, kdo so prišli. Zjutraj, ko sem vstal in prišel iz šotora, sem v bližini opazil skupino partizanov, ki jih je ponoči pripeljal iz Ljubljanske pokrajine kurir Poljanske čete Franc Bradeško-Janošič. Najbolj se mi je vtisnila v spomin lepa, mlada črnolaska. Od njih smo izvedeli veliko novic, predvsem o terorju italijanskih fašistov nad nedolžnim prebivalstvom v Ljubljanski pokrajini. Dali pa so nam tudi partizansko literaturo. Spominim se »Slovenskega poročevalca«, ki je bil za nas dokaj zanimivo branje.

Zvečer je šlo šest naših borcev na sabotažno akcijo na železniško progo v bližini Žabnice. Pridružil sem se skupini in z njo potoval na kurirsko zvezo do Zminca. Ko sem ob vrtnitvi prečkal Bodovčevsko grapo, sem pod »Babnikovim« kozolcem slišal neke sumljive šume, ki bi lahko nastali zaradi premikanja ljudi, vendar nanje nisem

Loška četa je bila spričo svojih vojaških nalog prisiljena večkrat menjati svoje domovanje. Pretežno se je zadrževala na svojem operativnem območju, kjer je izvajala predvsem vojaške akcije, njena stalna naloga pa so bile tudi različne politične aktivnosti. Vojaške akcije je občasno izvajala v sodelovanju z drugimi vojaškimi enotami, kar še posebej velja za napade na sovražnikove postojanke. Zaradi nenehnega vznemirjanja sovražnika je bila vseskozi zasledovana, preganjana in večkrat tudi napadena, pogosto zaradi izdaje.

V tem prispevku bom opisal napad na Loško četo v gozdnem predelu, imenovanem »Tomažkovo« pri Sv. Ožboltu, 29. oktobra 1942, to je ravno na dan prihoda novih borcev iz Ljubljanske pokrajine. Za nekatere od njih je bil ta dan usoden.

Za osvetlitev tega dogodka sem pridobil pisne izjave Viktorja Stoparja,

polagal posebne pažnje, za kar mi je bilo seveda pozneje žal. Naše taborišče je bilo le nekaj sto metrov višje od omenjenega kozolca. Ob vrtnitvi v taborišče sem takoj legel k počitku in trdno zaspal. Še pred zoro me je zbudil komandir čete Franc Štular-Ilija in mi sporočil, da so menda spodaj v Bodoreljski grapi Nemci. Takoj sem pomislil na sumljive šume, ki sem jih slišal sinoči pod »Babnikorim«¹ kozolcem.

Izdan je bil ukaz za strogo pripravljenost. Komandir me je porabil, naj grem z njim na opazovanje proti Bodoreljski grapi. Pred odbodom me je omenjena črnolaska prosila, naj ji pokažem, kako se napolni puško. Imela je dolgo francosko puško na tri naboje, s kakršnimi so bili pretežno oboroženi belogardisti v Ljubljanski pokrajini. Pomislil sem sam pri sebi, le kaj bo počelo to dekle, ko bo začelo pokati, če ne zna niti puške napolniti. Kako bo le streljala z njo? V naglici sem ustregel njeni prošnji. Po opravljeni instrukciji sva se s komandirjem odpravila proti Bodoreljski grapi. Ko sva se ji približala, sva na cesti opazila trumo Nemcev, v daljavi pa slišala prihajati motorno vozilo. Komandirju sem predlagal, naj gre po četo, ki bi jo za hrbiti Nemcer odpeljali v varno zavetje na drugo stran Bodoreljske grape. Komandir je moj predlog sprejel in se napolil nazaj v taborišče. Takoj po njegovem odbodu je pripeljal do skupine Nemcer motor s prikolico. Iz njega je izstopil visok nemški oficir in začel na rso moč kričati nad vojaki. Delno sem razumel njegov nič kaj kulturni besednjak. Vpil je: »Kaj le počnete tu na cesti, ko pa so banditi vendar zgoraj v hribu. Takoj se porzpnite za njimi v hrib! Takoj! Takoj!«² Ugotovil sem, da gre sedaj zares. Umaknil sem se za bližnje grmorje, kjer naj bi čakal na pribod čete. Ker čete tudi po daljšem čakanju ni bilo, moje čakališče pa je bilo tik ob stezi, sem se iz varnostnih razlogov pomaknil globlje v gozd, se rlezel pod nek grm in zaspal. Spal sem približno dve uri, ko me je zdramilo močno streljanje, precej visoko nad mojim ležiščem, verjetno pri cerkvi sv. Ožbolta. Skočil sem pokonci in se odpravil proti taborišču. Ko sem po stezi prišel na gozdno pot nad taboriščem, sem na tleh opazil različne prazne zavojčke od nemških cigaret in škatle od konzerv, pa tudi cigaretne ogorke. Takoj mi je bilo jasno, da so tu počivali Nemci, ki so po vsej verjetnosti bili tudi v našem taborišču. Porzpnel sem se v hrib proti kmetiji »Dražnar«³ pri Sv. Andreju. Na vrhu briba sem na tleh zagledal enake odpadke, kot malo prej nad taboriščem. Previdno sem se odpravil v taborišče, ki je bilo prazno, kar sem tudi pričakoval. Postavil sem si šotor in legel k počitku. Odločil sem se, da tu počakam na morebitno vrtnitev čete. V poznih popoldanskih urah, oziroma proti večeru, sem moral spet na kurirsko zvezo. Podrl sem šotor in ga skril v bližnje grmorje. Pozno ponoči sem se vrnil v taborišče, si spet postavil šotor in v njem čakal na vrtnitev čete. Pozno popoldne je nekdo močno potrkal oziroma pobutal po šotoru, kar me je seveda presenetilo. Pomislil sem, da je kdo od naših borcev. Ko sem pokukal iz šotoru sem presenečen zagledal pred seboj lesnega trgovca Hribernika, p.d. Dobravca iz Puštala. Vprašal sem ga, kaj počne tukaj in kje je izvedel za naše taborišče. Rekel mi je, da on vse ve in tudi to, da nas bodo Nemci bajkali tri dni. Omenil mi je, da je namenjen v Zg. Fojke. Dejal sem mu, da imam tudi jaz namen iti tja v večernih urah.

Po njegovem odbodu sem v šotoru počakal do mraka in se nato odpravil v Zgornje Fojke. Ob pribodu tja sem v kubinji naletel na komandirja Ilijo, Fazana (Stane Starc-

Fazan je bil od junija do decembra 1942 komandant II. Poljanskega bataljona I. grupe odredov). Jožeta Krajca (Jože Krajc-Žakelj je bil od aprila do junija 1942 komandant II. Poljanskega bataljona, nakar je bil premeščen v Gorenjski odred) in lesnega trgovca Hribernika. Vesel sem bil tega snidenja, ker sem dobil informacije o usodi čete, ki se je – sicer z nekaj žrtvami – rešila iz nemškega obročja.

Komandir Ilija mi je pojasnil, da četa ni mogel pripeljati na dogovorjeno mesto, ker so mu to preprečili Nemci z naglimi prodori. Zato se je četa, skupaj z borci iz Ljubljanske pokrajine, umaknila v brih nad »Drajnarjevo« domačijo pri Sv. Andreju, vendar je tudi tam naletela na Nemce. Zato so se odločili za nagel umik mimo baje tarja Koširja pri Sv. Andreju (predel se imenuje »Pasja vas«) v gozd »Tomažkovo« pri Sv. Ožboltu, kjer so bili obkoljeni in napadenti. Četa se je še nekako držala skupaj, novinci, od katerih je bila morda le polovica oboroženih, pa so se razkropili po »Tomažkovem«. Nekateri so splezali na smreke. Tega se je po lastni izjavi poslužil tudi Fazan in to zato, ker je imel pri sebi zaupne dokumente, ki za nobeno ceno niso smeli priti v roke sovražniku. Visoko v smreki se je k deblu privezal z opasacem. Nemci naj bi dva od novincev, ki sta splezala na smreko, izsledili, ker sta se izdala sama. Eden je pustil ob smreki prislono puško, drugi pa nahrbtnik. Enega so sestrelili, drugi, ki pa je bil skrit bolj nizko, je skočil med Nemce, ki zaradi presenečenja niso utegnili pravočasno streljati za njim in se rešil nepoškodovan. Prav tako pa se je rešil brez vsakršnih posledic tudi Fazan. Četa se je zvečer z veliko mero tveganja in sreče izvila iz nemškega obročja in si poiskala varno zavetje blizu kmetije »Bukoršk« na nasprotni strani Bodovelske grape. Žal brez kurirja Tarasa, ki je verjetno padel.

Ilija mi je naročil, naj grem drugi dan zjutraj v »Tomažkovo« in poskušam najti in pokopati mrtve tovariše. Zjutraj sem se s skupino borcev, ki mi jih je dodelil Ilija, odpravil mimo »Kopačeve« domačije pri Sv. Ožboltu, kjer smo si izposodili potrebno orodje, v gozd »Tomažkovo«. Prva žrtev, ki smo jo našli, je bil četni kurir Janez Bradeško-Taras, doma iz okolice Škofje Loke. Ležal je vznak, brez polovice obraza in zapestja desne roke. Po teh ranah oziroma poškodbah smo sklepali, da si je sam vzel življenje, da ne bi ranjen padel v roke sovražniku. Življenje si je vzel z italijansko bombo »paradajzarico«, ki jo je imel stalno pripeto na vojaški pas. Izkopali smo grob in ga položili vanj. Grob smo okrasili z gozdnim cvetjem, ki je bilo v tistem letnem času že dokaj redko. V zemljo pa smo pritrdili lesen križ, ki sem ga naredil z žepnim nožem. Pri nadaljnjem iskanju smo našli še dva mrtva tovariša, ki sta pripadala novincem iz Ljubljanske pokrajine. Oba sta večkrat bila prestreljena skozi podplate in noge pod kolenom iz česar se je dalo sklepati, da sta bila sestreljena s smrek, kamor sta se skrila pred Nemci. Po eno strelno rano, t. i. milostni strel, pa sta imela na glavi. Rane na nogah namreč niso bile smrtni. Tudi ta dva smo pokopali na mestu, kjer sta bila ustreljena. Po opravljeni nalogi smo se oglasili pri Koširjevi domačiji pri Sv. Andreju (predel se imenuje »Pasja vas«) in seznanili gospodarja z lokacijo grobov. Prosili smo ga, naj na dan vseh svetih, ki se je bližal, prižge na grobovih svečke. Kasneje sem izvedel, da so Nemci zajeli nekaj novincev, med njimi tudi črnolasko.»

Ivan Gaber*, rojen 1912 na Trnju pri Škofji Loki, stanujoč v Ljubljani, Rožičeva 4, je izjavil:

«Leta 1929 sem se zaposlil v podjetju »Mlinostar« v Škofji Loki, naslednje leto pa v podjetju »Saturnus« v Ljubljani. Do pričetka II. svetovne vojne, ko sem se preselil v Polje pri Ljubljani, sem stanoval v Škofji Loki. V času bivanja v Škofji Loki sem aktivno deloral v sindikalnem gibanju, ki je bilo za tisti čas dokaj razgibano in je bilo za loški delarski razred velikega pomena. Leta 1936 sem sodeloral pri organizaciji Kulturnega društva Vzajemnost in postal njegov predsednik. Istega leta sem sodeloral pri organizaciji statke v loški lesni industriji Heinrichar-Dolenc.

Ivan Gaber z ženo Fani

Na najini želji so naju z ženo poslali oktobra 1942 iz Dolenjske, kjer sva partizanila od junija 1942, na Gorenjsko. Z nama sta potovala še dva borca, od katerih je bil eden študent s Primorske. Pod Krimom se nam je priključilo še nekaj borcev s Primorske, kasneje, pod Sv. Katarino pa še skupina, ki je prenašala tiskarski stroj za tiskarno na Gorenjskem. S tem tororom so z nami potovali do žage, last Zg. Fojkarja pri Sv. Ožboltu (žaga je od domačije lastnika oddaljena okoli 2–3 km). Pri žagi se je skupina kakih 16 borcev in bork (nekaj jih je bilo brez orožja) ločila od nosačev tiskarskega stroja in se v spremstvu nekega kurirja napotila v taborišče Loške čete, ki je bilo oddaljeno od žage nekako uro hoda.

Z Dolenjske smo potovali samo ponoči. Potovanje je trajalo približno 14 dni, kajti na Krimu in na Ključu smo se zadrževali dalj časa.

Ko smo malo po sedmi uri zjutraj prišli v taborišče Loške čete, sem videl samo stražarja in kubarja, ki je ravno kubil žgance za zajtrk. Izvedeli smo, da je del čete šel na neko akcijo v dolino.

Nismo se še niti dobro spočili, ko je stražar prinesel novico, da se nam bližajo Nemci. Pognali smo se v brih in se umikali mimo »Pasje vasi« proti »Tomažkovemu«. Še preden nam je uspelo priti do tja, je že začelo pokati. Ker so Nemci uporabljali tudi naboje z »dum-dum« krogli, ki se razpočijo ob vsaki prepreki (vejice, močnejša trava), se je pokanje slišalo od vsepovsod in nismo mogli ugotoviti, iz katere strani prihajajo Nemci. Kljub močnemu streljanju smo prišli v »Tomažkovo«, kjer smo se razkropili. Skupaj smo ostali midva z ženo, ki sva se skrila v goste smrečice, črnolaska, ki se je zarila pod kup smrekovega lubja in neki borec, ki je splezal na smreko, ob kateri je pustil prislono puško in se s tem izdal. Nemci so ga kasneje odkrili in sestrelili.

* Ivan Gaber je umrl v Ljubljani leta 1988, njegova žena pa dve leti pred njim, prav tako v Ljubljani. Njuna hčerka Andreja Krušič stanuje v Ljubljani, Pot v Hribec 18.

Nemci, ki so Tomažkovo posem obkolili, so pričeli načrtno preiskovati teren. Tako so naju z ženo in črnolasko odkrili in zajeli nekako ob 15. uri popoldne. Preden sva se z ženo skrila v smrečice, sem v bližnjem grmorju skril puško in nabrbtnik, češar Nemci verjetno niso odkrili. Vse tri so nas odvedli skozi Puštal v Škofjo Loko. Pri Puštalskem gradu se je trlo nemških vojakov in vozil. Ocenil sem, da je bilo preko 600 mož, ki so se tam zbrali po končani hajki. Verjetno pa je bilo še kakšno zbirališče, kajti vojaštvo je odšlo v hajko iz več smeri (tudi po Bodovčjski grapi).

Kot ujetnika (partizana) so naju z ženo Nemci odvedli najprej v zapore v Škofjo Loko, po štirih dneh pa v zapore v Begunje, kjer so naju nekako po dveh mesecih ujetništva izpustili na prostost. Ponovno naju je okupator aretirал 16. avgusta 1943 in poslal preko Begunj v nemško koncentracijsko taborišče (vsakega v drugo taborišče), kjer sva dočakala konec vojne.

Anton Curk

dovalci. V skupini je bila tudi neka mlada partizanka, ki ni mogla splezati na smreko in se je prikrila na tleh, kjer so jo Nemci odkrili in zajeli. Nemci so na smreki odkrili mojega brata in eden od njih je nanj spustil rafal iz brzostrelke, ki pa ga ni zadel. Po rafalu je začel padati po vejah, kot da je zadet in nepremično obležal na tleh. Nemec je o smrti bandita takoj poročal v bližini stoječemu vodji. Med poročanjem pa se je brat kot ranjena zver pognal v beg in srečno ušel.

Viktor Stopar iz Ljubljane, Titova 85, je v svoji izjavi zapisal:

»Ne spominjam se števila članov skupine, ki je prostovoljno odšla iz Dolomitov za okrepitev gorenjskih partizanov in političnih forumov. Po mojem nas ni bilo več kot 15. Večine nisem poznal. Takrat sem bil sekretar SKOJ-a za Slovenijo in član CK KPS.

Tone Curk-Gorjan iz Ljubljane, Stan-tetova 23 je povedal:

»Nekako proti koncu oktobra 1942 sem dobil od Dolomitskega odreda (ta pa od Glavnega štaba) nalogo, da formiram skupino prostovoljcev za okrepitev na Gorenjskem. Tudi sam sem se imel namen vključiti v to skupino, vendar mi je to onemogočila nova naloga, ki sem jo dobil. Vsi člani skupine, ki je štela približno 20 oseb, so bili oboroženi. Med njimi je bil tudi moj (sedaj že pokojni) brat Franc Curk-Nace.

Od brata sem izvedel, da je bila skupina, ki se je neke v loških bratih priključila Loški četi, kmalu po svojem prihodu obkoljena in napadena od Nemcev.

S skupino se je prebijal tudi Fazan, komandant Poljanskega bataljona. Predlagal nam je, da splezamo na smreke in se tako prikrijemo pred zasle-

Moje ilegalno ime je bilo Silvo Moščan. Z menoj sta šla tudi Stane Bizjak-Kosta in Oskar Šavli-Jaka. V skupini pa je bil tudi Fric Novak, ki je bil odpoklican s Krima.

Stane Bizjak je bil predviden za sekretarja partije v I. grupi odredov in za člana PK KPS za Gorenjsko, Oskar Šavli pa za člana PK KPS, odgovornega za agitacijo in propagando, Fric Novak naj bi se po svoji želji vključil v katerokoli partizansko enoto. Meni pa so Edvard Kardelj, Boris Kidrič in Franc Leskorshek v osebnem pogovoru zaupali nalogo, naj na Gorenjskem pomagam pri utrjevanju partije, OF in partizanskih enot.

V dežernem večeru smo odšli iz Belce preko razmejilvene črte (neki partizan je prehod predhodno očistil min in žičnih ovir), kjer nas je že čakal kurir,

ki je porezoral Gorenjsko z Dolomiti. Povedal nam je novico, za katero še nismo vedeli, da je padel Lojze Kebe, sekretar PK KPS za Gorenjsko.

V taborišče Loške čete smo prispeli tik pred srutom, premražen, mokri in utrujeni. Del čete (mislim, da pretežni) je bil s politkomisarjem čete v neki akciji v dolini. V taborišču sta bila tudi komandant bataljona Fazan in komandir Loške čete. Takoj smo pogleli k počitku. Morda ni minilo več kot pol ure, ko me je zbudil Kosta in mi dejal, da taborišče obklojujejo Nemci. Takoj smo se dvignili z začasnih ležišč in pobiteli k nekemu grebenu, in še preden smo dosegli njegov vrh, so že zaropotale strojnice in brzostrelke. Proti nam se je vsula toča krogel, vendar ni bil nihče zadet. Takoj smo spremenili smer in se pognali proti drugemu grebenu, od koder so na nas spet vsuli ogenj iz najrazličnejših vrst orožja. Smrtno je bil zadet neki kurir (verjetno iz Loške čete). Tedaj smo se razkropili na vse strani in se pričeli prebijati posamično ali v manjših skupinah, kakor je kdo vedel in znal. Prebijal sem se skupaj s četnim komandirjem. Na več krajih sva se skušala izviti iz obroča, vendar sva povsod naletela na Nemce. Ker nama preboj ni uspel, sva se zarlekla v neko gosto robidorje in tam počakala na konec bajke. Nekako ob 18. uri so Nemci blizu naju izstrelili tri signalne rakete, ki so verjetno pomenile konec boja. Najina domnava o koncu boja je bila kmalu potrjena, kajti nedaleč v grapi sva zaslišala vžige in ropot tovornjakov, s katerimi so se Nemci kmalu odpeljali proti Škofji Loki, odkjer so tudi prišli. Kljub temu sva se previdno, vseskozi oprezajoč okoli sebe, odpravila na javko, ki je bila določena v opuščnem taborišču. Tam sva se srečala z nekaterimi borci, česar sva se zelo razveselila. V kratkem času smo se zbrali vsi, razen tistih, ki so padli, bili ujeti ali pa so se izgubili. Manjkalo je deset borcev in bork, od katerih so trije padli, štirje so bili ujeti, trije pa so se izgubili in to Kosta, Šavli in neki kurir. Zatekli so se nazaj v Dolomite, od koder pa so se že po nekaj dneh vrnili na Gorenjsko.

Viktor Stopar

Pavel Košir
(v sredini)

Pavel Košir, stanujoč Sv. Barbara 10 (med vojno je stanoval pri Sv. Andreju v bližini »Tomažkovega«, kjer je potekal boj) je izjavil:

»Nekako dva dni pred vsemi svetimi leta 1942 so Nemci v gozdu »Tomažkovo« obkoličili Loško četo in novince iz Ljubljanske pokrajine. Od novincer so Nemci tri ubili (kurir Bohun je omenil le dva – op. Stane Pečar), tri pa ujeli. Med mrtvimi je bil tudi četni kurir Taras, ki naj bi si ranjen sam vzel življenje. Dva dni po boju sem preiskal »Tomažkovo« in našel tri nabrbtnike in dve puški.

Po vojni so sorodniki prekopali posmrtno ostanke kurirja Tarasa na pokopališče v Škofji Loki. Enega od padlih Ljubljancev so kmalu po vojni odpeljali njegovi starši, skupaj z deli prestreljene smreke, s katere naj bi bil sestreljen. Odpeljali pa so tudi lobanjo, ki jo je po vojni v »Tomažkovem« našel moj oče in jo zagrebel k temu Ljubljancu. Posmrtni ostanki četrtega padlega pa so bili leta 1947 odpeljani v grobišče »Na Štemarjih« v Škofji Loki.

Točno število članov skupine, ki je prišla v okrepitev na Gorenjsko iz Ljubljanske pokrajine ni znano, kajti izjave, ki so objavljene v tem sestavku, se glede tega med seboj razlikujejo. Število se giblje med 15 in 20. Tudi vseh njihovih imen ni bilo mogoče ugotoviti. Nerazčiščeno ostaja tudi število mrtvih. Košir navaja štiri, drugi pa le tri mrtve. Možno je, da so novinci koga zgrešili, kajti med seboj so se premo poznali.